

תורתן של גאונים וראשונים. א. מספרות הגאונים. תשובות הגאונים ושרידיהם מספרי ההלכה מתוך כתבי יד של ה"גניזה" ומקורות אחרים. מאת שמחה אסף. הוצאת "דרום" תרצ"ג.

כשמו כן הוא. תורתן של גאונים וראשונים אסף לנו הרב אסף והוציאם לאור לשמחת כל העוסקים בתורת ישראל ובחכמתו. כדרכו של א. בכל ספריו הוא בוחר בעיקר בחומר שיש לו ערך הלכתי ספרותי או היסטורי, וגם בספרו זה הלך באותה שיטה. הספר פותח בחיבור קטן אשר עליו נמצאת הכתובת: "דיני המתנות שכתב הרא"ש ז"ל על פי גאון אחד מן הגאונים זצ"ל. א. משער בדברים המתקבלים על הדעת כי ספר מתנות זה הוא לרב שמואל בן חפני, ושר' אשר בן משולם הכהן מלוניל העתיקו מספר הדין להברצלוני. חשובים מאד הם גם שני הקטעים מספר הפקדון של רב סעדיה גאון. ספר השבועות לרב האי גאון בחרוזים, ואחרון, אחרון "רשימה מתשובות הגאונים שנשלחו למצרים אפריקה הצפונית וספרד". רשימה זו מכילה יותר ממאה וחמישים תשובות ואנו למדים ממנה כמה פרטים בעלי ערך היסטורי וספרותי (אסף שם עמ' 219). מפתח זה מכיל את רשימת תשובותיהם של רב האי ורב שרירא ועל פיו נוכל לפעמים לקבוע את בעלותן של תשובות אנונימיות. מעניינים הם גם הקטעים מספר השטרות של רב האי גאון (עמ' 41–40), שטרות עתיקים שא. מצא אותם במחזור תימני כתי' (עמ' 209), קטע מספר שטרות קדמון (עמ' 217), וגם אלה שמתעניינים בספרות א"י ימצאו עניין ב-שטרות ארצישראליים מזמן הגאונים" (עמ' 9–206) וב-שרידי תשובות ארצישראליות" (עמ' 7–92). שאחת מהם יש לה חשיבות רבה מצד ההלכה, כפי שנראה להלן. א. הקדים לרוב הקטעים מבואות בעלי ערך וגם צירף לעצם הקטעים הערות מרובות. מחמת חשיבות החומר, רצוני להעיר על אילו דברים. אתחיל במה שסיימתי — בתשובות הארצישראליות.

התשובה הראשונה (עמ' 94) היא חשובה מאד מצד ההלכה, יש לפנינו פירוש חדש לגמרי באחת מסוגיות הקשות בבבלי — פירוש שבעיקרו הוא גובע בוודאי מתוך הטירמינולוגיה הארץ-ישראלית. וע"כ אני מוכרח להעתיק את רוב התשובה ולפרשה. "וכתוב באותה אגרת שאילה בעסק ירושה שהניח נעמאן המלמד והזכיר שעמדו לו שני יורשים האחד מימון בן חסאן אחיו של (אם נצראניו) [אבו נצר אביו]¹ שלנעמאן זה והשני חסאן בן מסכה בן אחות אמו של נעמאן זה ושניהם נתלין בקריבות אביו (כן, "אביו" ולא "אמו" כמו שרוצה א. לחקן. ופירוש הדברים הוא שחסאן בן מסכה טען שהוא קרוב גם מצד האב ולא רק מצד האם, ויש

(1) כנ"ל להגיה. והטעות יצאה ע"י זה שנתחברו ה"ב וה"ו של "אבו" ויצא "אם"; ובמקום "אניו" צ"ל "אביו" והחילוף בין "נ" ו"ב" מצוי מאד בכת"י. והשם אבו נצר ליהודי בזמן ההוא רגיל מאד. עיין הרשימה אצל מאן "היהודים במצרים וא"י" ח"ב עמ' 391. וסמי מכאן דברי אסף שם בהערה 12: "מעיר נצרת ז" !

לנו. כנראה, מקרה של "שני אחים נשואים לשתי אחיות" ובאין לירש ועיינתי בכל אותו הדבר ש[כתוב] באותה האגרת ואף הביא ר' יחיי זה הנזכר גר' ש[לשה עדים] ושמותן פל' בן פל' ופל' ב"פ ופב"פ והעידו ואמרו עידי של מימון זה הנזכר לעיל שהוא בן אחי (אמו) [אביו]² של נעמאן זה בולדאי ובבירור וכן מכירין אנו בחסאן זה הנזכר לעיל שהוא בן אחות אמו של נעמאן זה (כלומר, אנו מכירים שהוא קרוב מצד האם ואינו ידוע לנו אם הוא קרוב גם מצד האב. ומהמשך הדברים נראה שחסאן ישב במקום נעמאן המלמד והכירו אותו אנשי המקום, וכנראה, היה גם מוחזק בירושה; לעומת זה היה מימון ממקום אחר והיה צריך להביא עדים על קורבתו לנעמאן) ואף ר' יחיי נר' נצטרף עמו בצרף העדות. וכיון שכן נשאתי ונתתי בדין זה והסכמתי לפי דלות דעתי להעמיד את מימון זה על ירושתו של נעמאן זה ולסלק הימנה את חסאן זה הנזכר לעיל (אע"פ שחסאן טוען שהוא קרוב גם מצד האב ואע"פ שחסאן היה מוחזק) ולא מיבעיא כי האי גונא דקא מסהדי עדים ופסקי וגמרי (תמיהת א. בהערה 1 שם נופלת לפי פירושי) אלא אפילו אשתקיל סהדותא והו ליה סהדי להאי וסהדי להאי, וא... עא חדא מן שתי כתי העדים טפי פורתא מן חברתא, לדידיה [א]חתנין ומסקינן ולית מן דינא לנצטורי לחברתא עד דמתא ראיא דמיתוספה בה חיוקי וכו'. וגוף הספק היה כאן אם צריך לחכות עד שיביא חסאן את עדיו (לוא היו לו כאלה) או שצריכים לסלק אותו לעת עתה מן הירושה והמשיב פסק שצריך לסלק אותו מן הירושה והסתייע מן הבבלי ב"ב ל"א' א' ופירש אותו באופן חדש לגמרי.

וכן הוא אומר: "שכן אנו אומרים. קריביה דרב אידי בר אבין שכבי ושבק דיקלה אמ' ליהוי לקריבי אתא רב אידי בר אבין ואמ' אנא מקריבנא טפי אתא ההוא גברא אמ' אנא מקריבנא טפי אתא לקמיה דרב חסדא אתא רב אידי בר אבין איתי שהדי דאיהו מקרב טפי. אוקמיה רב חסדא בידיה אמ' ליה ליהדר לי פירי דאכל מן ההוא יומא עד האידנא אמ' רב חסדא זה הוא שאמרין עליו אדם גדול הוא אמאן קא סמיך אהאי הסו קא אמ' דאנא מקריבנא טפי אבוי ורבא לא סבירא להו להא דרב חסדא כיון דאודי אודי".

והנה המשיב גרס בגמרא: "איתי שהדי" כגירסת הר"ח (עיין הערה 4 אצל אסף) ועיין רמב"ן, רמ"ה ורי"ף במקומו, ולפי גירסא זו מוכרחים לפרש "כיון דאודי אודי" שזה מוסב על ההודאה בפירות שאכל וכן המלים: "אמאן קא סמיך מר אהאי" פירושן שעל זה אנו סומכין שאכל את הפירות ורק מפיו אנו יודעים זאת. וגם פירוש זה קשה: עיין רשב"ם ל"ג ב' ד"ה אודי ורמב"ן במקומו. והנה בא המשיב הארץ-ישראלי ופירש פירוש חדש בהחלט בכל הסוגיא וחדש שעצם קבלת הדין ע"י החייב נקראת הודאה (ובפרט במקרה שלנו שהעדים לא הכחישו אותו אלא העידו רק על רב אידי בר אבין. עיין תוס' שם ד"ה ה"ג שמקיימין גם את הגירסא "דאיהו קרב טפי" וגם את גירסת ר"ח) וכן הוא אומר³: "והיגו דקא אמ' רב חסדא כד שאיל מיניה לאפוקי מיניה פירי דאכיל בעל דיניה מן יומא קמא עד יום גמר דין, זה שאומרין עליו אדם גדול הוא, אמאן קא סמיך אהאי דגמרא ליה שהדותא באנפיה, האי [קאמר] אנא מקריבנא טפי וכו' ואבוי. ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא דכיון דאודי אודי. והיגו טעמא דסבירא [להו] כיון דגמרא לה

(2) ה"ב וה"ג נתחברו יחד ויצאה "מ" וטעות זו מצויה מאד בספרים. עיין, לדוגמא, תוספתא סוכה פ"א ה"י: ר' ישמעאל ב"ר יוסי אומר בשם "אמר" ! (כן הוא בדפוס ראשון) ועוד בכ"מ.
(3) אני דולג על שלש שורות ואשוב אליהן בסוף הדברים.

שהדוּתא באנפי דההוא גברא נעשה כמו שכפאו אותו גמר [דין... והו]דא והקבילו הדין על כרחו. ולהכי קרו ליה מלודה. ואף] על [גב] דבכל דוכתא דפליג רבא ותלמידיו ולא איפסיקא הילכתא כחד מנהון עבדינן כרבא הכא שאני דהו להו אביי ורבא תרי ואין דבריו של אחד במקום שנים. (ברור הוא ש"רבא ותלמידיו" פירושו הרב ותלמידיו, כלומר כאן צריכה להיות הלכה כרב חסדא נגד רבא, אבל "הכא שאני דהו להו אביי ורבא תרי" וכו' וא. בהערה 1 לא דק) ושמעין מן טעמיהון דאביי ורבא דאליס להון גמר סהדותא דאיתגמיר באנפיה דההוא גברא דאפילו פירי נמי חייבוה לאהדורי ומנא תמרא דכל כי האי גונא כי מקביל איניש דינא ומ[טיא] שום חובא, דההוא (שום) [שוה] ⁴) קרינא ביה ולית ביה משום עסוי ולא משום [אונס] דגמרין לה מן עיסוי לגיטין ולחליצה ולחיבי חטאות ואשמות דהא חזינא דמעסינא ליה לאיניש לגרושי ומקרינא ליה [פסוקא] דגיסא וכתוב ביה צביתי ברעות נפשי כְּלָא אַנִּיסָנָא ואנן שהדי דלא ב[רעו]ת נפשיה [קא מגר]ש אלא כיון דאתא לקבולי דינא דאורייתא ודרבנן שוה קרינא [א איכא] ביה" וכו' והמשיב מסתייע בסוגיא זו לעניינו ואומר (לעיל שם עמ' 95 שו' 18): "ושמעין מינה דכיון דאיתי רב אידי בר אבון שהדי דהוא מקרב טפי אוקמיה רב חסדא לדיקלא לאלתר ולא נטריה לאידך עד דאול וסרח לאיתויי ראייה כלקב ליה דרב אידי בר אבין" וזה ממש כמקרה שלו ביורשי נעמאן המלמד שאחד מהם הביא עדים והשני לא היו לו עדים כלל, והמשיב אמר שאפילו אם יטען השני שיביא עדים ג"כ אין שומעין לו.

שיטה נפלאה זו בפירוש הסוגיא בבבלי היא ביכ קשה מאד והיא מעניינת במרחקה הגדול מהפירושים המסורתיים. והשאלה מתעוררת מאליה, מניין לקח לו המשיב פירוש משונה זה שקבלת פסק הדין וקיומו נקראת "הודאה"? דבר זה יתבאר רק אם נניח שהטרמינולוגיה הארץ-ישראלית קראה לקיום פסק הדין "הודאה" וע"פ זה פירש המשיב "כיון דאודי אודי" שבבבלי "קבל עליו את פסק הדין".

והנה באמת בירושלמי שבועות פ"ה ה"א, ל"ו ע"א: "וכחש בעמיתו לכשיצא וידידיו בשבועה. פרט למכחש באחד השותפין" וכו' "לית כאן עדים [עדים] כמי שיצא וידידיו בשבועה. למה משום שמצויין למות". שם פ"ח ה"ט, ל"ח ע"ד: שנייא היא שהיא כיוצא וידידיו בשבועה". והרמב"ן שם ספ"ה מפרש זה: "יצא וידויו בשבועה, כלומר" שיצא ונפטר מהודאתו באותה שבועה שאלו הודה היה חייב לשלם זה ובשבועה זו נפטר ממנו" והדברים הרבה יותר פשוטים: הודאה = פסק דין ואז אפשר לתרגם דברי הרמב"ן ויצא לנו: „כלומר שיצא ונפטר מ-פסק דינו" בשבועה שאלו "פסקו דינו" היה חייב לשלם זה ובשבועה זו נפטר ממנו. ופירוש זה ברור בדברי הירושלמי.

והנה מקום אחד בירושלמי ממאשר את דברינו. נזיר פ"ו ה"א, נ"ד ע"ד (ובמקבילה בערלה פ"ב, ס"ב ע"ב): "הויתב ר' חייא בר יוסף וכו' ואת אמר לוקה? וקבלה. וא"ר בון בר

(4) כלומר, מודה ומסכים. עיין ב"ר פל"ד (תיאודור 321 שו' 1): "שהשווה לדעת המקרא" כלומר, הסכים לדעת המקרא וכן ירוש' גיטין ספ"א, מ"ג ע"ד: "אילו אשוויי עימי" ולעיל שם: "ראיתי אותן בית דין שוה" כלומר בדעה אחת ועוד בכ"מ.

חייה קומי ר' זעיר' מאי וקבלה כאינש דאמ' בעל דיניה קבליה". מאמר סתום זה נתפרש באופנים שונים (עיין פ"מ, ק"ע ומפרש הקצר בדפוס קראטאשין). וע"פ זה שראינו כי בא"י קראו לפסק הדין שקיים בעל הדין בעל כרחו "הודאה", (השוה לשון המשיב לעיל: "כי מקביל איניש דינא ומ[טיא] ליה שום חובא דההוא (שום) [שוה] קרינא ביה) הדבר מתבאר באופן פשוט: "וקבלה" ? כלומר, האם קבל דבריו והודה להם ? וע"ז אמר: "כאינש דאמר בעל דיניה קבליה" כלומר, הוא הודה לו כמו שבעל דין "מודה" (= מקיים פסק דינו) בעל כרחו. ויש כאן בירושלמי משחק מלים נפלא. עמ' 16: "וצורת קנין הקרקע במתנה בחליפין וכו' כדאמרינן תנא אף בחליפין". בקידושין כ"ב ב' נאמר מפורש: אלא לתנא ברא ניתני משיכה. כי קתני מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי! ואסף (בהערה 15) לא דק.

עמ' 121: "ואפילו סגא עליה מיסגא כוחו כגופו דאמי וחייב". עיין ברש"י במקומו ד"ה סמך בהו: "לישנא אחרינא דוגא מזגא גרסינן" ועיין גם ד"ס במקומו. וזו היא גם גירסת הגאון.

עמ' 36: "אבל המפקיד אצל חבירו ואינו רוצה שתידע בו ב[ריה] אלא שלישי שביניהם [הי]לכך כשהוא [מכ]חש בשלישי שביניהם לפיכך אמרה תורה הכופר בפקדון פסול לעדות". א' בהערה 2 מעתיק את הברייתא מת"כ, אבל נעלם ממנו שדברי ר' סעדיה לקוחים מה"ג ה' שבעה (הילדסהיימר עמ' 484) ששם נמצא זה כמעט מלה במלה יחד עם הסיום "לפיכך וכו' הכופר בפקדון פסול לעדות".

עמ' 31: "על כן פירוש אבא מארי זלה"ה אלמלי ג' מקראות הללו" וכו' עד סוף העמוד. כל זה נמצא בפתח עינים להחיד"א בשם "תשובות הגאונים" וע"פ זה צריכים לתקן באילו מקומות את הקטע של אסף⁵.

עמ' 190: "ירושל' עשה שליח להוליך לה הגט צריך ליתנו [לה בפני] שנים ואין השליח עולה משום שנים. [הלך] השליח ליתן את הגט צריך ליתנו לה בפני שנים ואין השליח עולה משום שנים" וכו'. א. בהערה 2 מציין: "גיטין פ"ד ה"א. אבל ביר' שם אין הכפילות המשונה הזאת! אמנם באמת חסירה לפנינו בדפוסים פיסקא אחת (והיא מובאת בעיטור שלישות גט, סמ"ג עשין ג' ורא"ש רפ"ד, ו"ל הרא"ש): "עשה שליח להוליך את הגט צריך להחזיקו בפני שנים ואין השליח עולה משום שנים" וכו' וברור שפיסקא זאת היתה גם לפני הר"ח בירושלמי וע"כ צריך להשלים בר"ח אחרת ממה שעשה אסף. "ירושל' עשה שליח להוליך לה הגט צריך ליתנו [לו בפני] שנים וכו' צריך ליתנו לה בפני שנים" וכו'.

עמ' 169: "יזהנה מפורש בספר שמואל והעליה הוא האליה" וכו'. ע"ז כ"ה א'. עמ' 179: "רבא אמ' לך אטו הכא כי אמרי [יודעין] אנו וכו' פיר' זה אשר בנוסחאות שלנו לא [נהי]ר כי בגט לא סגיאל דלא אמרי בפנינו נכתב". א. בהערה 3 אומר: "אבל אם אמרו יודעין אנו אין שליחותן מתקיימת". דברים אלו של א. אינם מדויקים, ואין לאמר שאם שנים לא אמרו בפני נכתב בטלה שליחותם, ופסול הגט מדאורייתא! ועוד הלוא בשיטת רבא אנו קיימים עכשיו והוא סובר שאם היו שני שלוחין אינם צריכים לאמר בפני נכתב. אלא ברור שהמפרש פירש כמו

(5) על דברי הרחיד"א אלה העירני ידידי ד"ר ב. מ. לוין.

רש"י, שכאן מדברים בשליח אחד וכמו שאמרו התוספ' שם ד"ה אסו: 'והא דנקט כי אמרו ידענו לשון רבים ולא אמר כי אמר ידעתי משום דאשלוחין דעלמא קאי' ועיכ הוא אומר שבשליחים יחידים לא סגי דלא אמרי בפנינו נכתב, כשיטת התוספות שם. והמפרש חוזר בו להלן מגירסתו זו ומקבל את גירסת הגאון ומפרש אותה באופן אחר.

עמ' 183: 'ורמינהו היה מהלך פ' ברייתא באהילות' וכו'. והנה גירסא זו שלפנינו בבבלי מתנגדת למציאות, והרמבין במקומו מביא בשם ר' משה בר חסדאי מפולוגיא שהתלמידים שיבשו גירסא זו והוא מתקן אותה ע"פ התוספתא אהלות וכן מגיה הגר"א את הבבלי על פיה. אולם המפרש מציין לתוספתא זו ובכל זאת הוא גורס בבבלי כמו בדפוסים!

עמ' 154: 'פי משנת תורת כהנים לענין מא[מרם] עונם ישאו (שהענין) [שמענו] עונש אזוהרה מנין' וכו'. יש לציין כי מכילתא דעריות היתה כבר מחוברת לספרא בספר רב האי גאון.

עמ' 150: 'עיר שיש בה תלמידים שוים בחכמה ונפלו להם ספיקות ומעשים' וכו'. א. בהערה 4: 'הוראות ופסקים וכו' מעניין לראות שעוד בזמנו של רב האי השתמשו במקצת מקומות בשם זה בהוראה של פסקים. נפלו להם ספיקות ומעשים, אין פירושו שנפלו להם ספיקות ופסקים!! אלא "מעשה" הוא שם נרדף לספק, (עין מאמרי הקטן "ספר המעשים—ספר הפסקים" בתרביץ ש"ב עמ' 378 הערה 3) ואין זה ענין לי"מעשים" של בני א"י.

נסיים באילו הערות לרשימה של תשובות הגאונים (עמ' 29–223), שמפני חשיבותה היא ראוייה לתשומת לב מיוחדת.

עמ' 224: 'פיהא אכתלאף סער אלדראהם ואלמאצרה'. א. בהערה 32: —בה השתנות שער הדרהמים והחלפת הכספים, היינו תשובה העוסקת בעניין זה.

כנראה, שתשובה זו עסקה בכספים הקצובים בתורה ורב האי גאון לקח ליסוד את שער הדראהם, ועל פיה קצב את השיעורים, שכן מוסר לנו בעל הכפתור ופרח בפרק ט"ז (ברלין דף ס"א ע"ב, לונץ עמ' שפ"ג): 'חמש סלעים של בן במנה צורי, בפרוטה של מקדש. כתב הגאון שהוא כסף מדינה ולא כסף צורי וכו' עוד אמר ז"ל ואנו אב בית דין שאמרנו פרוטה רבע חבה אלו על דראהם אל ערב היינו סומכים'.⁶ וכו' ושם (ברלין סיג ע"א, לונץ שצ"ג): 'ואל גאון מבבל כתב בתשובה שה' סלעים של בן הם ל"ג דראהם וחצי' וכו'.⁷

שם: [ס כתובות] מי שהיה נשוי שלש נשים כו'. א. בהערה 44: 'ותשובת רב האי בענין זה הובאה ע"י ר"ש הנגיד בספרו הלכתא גבראתא, עי' מאן' וכו'.

בספר הג"ל אין רמז לפירושו של רב האי לתחלת המשנה וכל הפירושים שם מתרכזים מסביב למאמרו של שמואל שם (צ"ג סע"א): אמר שמואל שנים שהסילו לכיס ובקשר עם זה מדבר ר"ש הנגיד גם על המשנה ומזכיר את שם רב האי, אבל הקטע חסר ולא ידוע לנו כלום מדברי ר' האי. לעומת זה יש לציין דברי פירוש הרי"ף (נדפס באלפס כתובות במקומו) שמוסר לנו דברי ר' האי למשנה זו, וכן הוא אומר (אני מעתיק מתשובות הרמ"ע מפאנו סי' קכ"ח, וויניציא דף קל"ב סע"א): 'מי שהיה נשוי ג' נשים וכו' כבר נשאו ונתנו בהלכה זו חכמי הראשונים ולא מצאו בה

(6) [תה"ג הרכבי סי' שפ"ו, עמ' 201—אפ']

(7) [עי' תה"ג הרכבי סי' ע"א].

פירוש מתיישב על הכונה ורבי' האי גאון ז"ל פתח בה פתח וביאר בה שהיא הולכת ע"ד ב' אוחזין בטלית וכו' א"כ נראה שמשנתנו אינה הולכת לשטת שנים אוחזין כדברי רבנו הא"י גאון. ועיין גם בתשובה שפירסם בועז כהן בהצופה האנגלי מהדורא חדשה כרך XIX עמ' 379.

עמ' 225 : "ברכות בחר גנאבא גנובי. בלקוסי גאונים (לוין, אוצר הפירושים ברכות עמ' 107) : "בחר גנאבא גנוב וטעמא טעום מענאה נעשת לו וסת" ועיי"ש עמ' 7 ולוין שם בהערה ג' משער שפירוש זה הוא לרב האי. ועיין התשובה שפירסם ווייס בסה"י לבהמ"ד לרבנים בבדפסט עמ' פ"ט. שם : "יומא והא דאמ' ספרא צלותיה דאברהם". בריטב"א במקומו : "אמר רב ספרא צלותיה דאברהם אבינו מכי משחרי כותלי פירשו הגאונים ז"ל וכן כתו' בספר הערוך דאברהם לאו דוקא אלא תפלת האבות" וכו'.

עמ' 226 : "יומא אל תקרא ברותים". בריטב"א במקומו : והגאונים ז"ל גורסי' אל תיקרי ברותי' אלא בְּרִיתִים".

שם : "סנהדר' דיני מלומות" אי. בהערה 93 : "ב' א'".

הכוונה היא לא ל"ב" א"כ כמו שציין א. אלא ל"ד" ב' : "יתנו רבנן דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי". ובעיטור ח"א פסק דין (הוצ' ר' מאיר יונה דף ע"ט) : "דיני ממונות בשלשה וכו' ושדר רבינו שרירא יחיד מומחה דחשיב בדורו כרב נחמן" וכו'. ותשובה זו נמצאת בשע"צ צ"א סי' ל"ה ועיי"ש צ"א ע"ב סי' ל"ז.

עמ' 229 : "ופיר' אין מחזיקין". א. בהערה 175 : "אין מחזיקין בנכסי בורח ב"ב ל"ח ב'. או אין מחזיקין בנכסי אשת איש שם ג' ב'". ההשלמה של א. היתה צריכה לבוא בסימן שאלה, כי אפשר מאד שצריך להשלים "אין מחזיקין" והכוונה היא למשנת שבת פכ"ב מ"ז : ואין מחזיקין את השבר, ובאמת בתשה"ג אסף (תרפ"ט) עמ' 185 (אוה"ג שבת עמ' 153) ישנה תשובה לגאון בעניין זה. וישנן עוד אפשרויות בזה.

שם : "חולין גיעולי (ביצים) מותרות ביצים". עיין בחידושי הרמב"ן במקומו : ושמעתי שיש בתשובה להגאונים ז"ל גיעולי ביצים" וכו' וכן בתורת הבית להרשב"א (בית ד' שער א' דפוס וויניציאה ק"ח סע"ב) : וכן פרשו בתשובת הגאונים ז"ל גיעולי ביצים מלשון שורו עבר ולא יגעיל. שם : "חולין כבדא שליכא אי... עיין ריטב"א לדף ק"י ע"ב ד"ה ומיהו : הגאונים ז"ל אמרו דשדרו ממתיבתא דלא למיכל כבדא שלוקה וכו'. ועיין עיטור ריש הכשר בשר ופרדס סי' רכ"ה. לכל האמור לעיל אפשר היה להוסיף עוד כמה דברים, אבל מובן הדבר שאין זה גורע כלום מחשיבות הספר שנתן לנו הרב אסף. עלי עוד להעיר שראיתי בידי הרב אסף כמה מן הצילומים של הקטעים שפירסם והם היו כ"כ מטושטשים עד שבלי התאמצות רבה אי אפשר היה לקרוא בהם, ובשעה שהקורא מסמא את עיניו בקריאת כה"י אין הוא מסוגל לתפוס את העניינים באותה מדה, כמו הקורא את הנדפס יחד עם הערות המו"ל. וראוי הוא הרב אסף לתודה ולברכה מצד כל העוסקים בתורת ישראל, ואנו מברכים אותו שיזכה להוציא עוד הרבה טכסטים חשובים ומחקרים מועילים לשמחת חכמי ישראל וגדוליו.